

KAVRAMSAL SANATTA SERAMİK ARAYIŞLAR

Enver GÜNER*,
Gökçen METE**

Özet

Postmodern sanatın en önemli akımlarından birisi olan *kavramsal sanat* 1960' lı yıllara damgasını vurmuştur. Sanatın felsefe ve yeni fikirlerle gerçekleşebileceğini savunan bu akımın etkisi tüm disiplinlere yayılmıştır. Bu çalışmada kavramsal sanatın seramik malzeme ile olan ilişkisi incelenmiştir. Kavramsal sanatın öncü isimlerinden Marcel Duchamp ve Joseph Kosuth ' un düşüncelerine değinilmiş, kavramsal çalışmalarında seramik malzeme kullanan sanatçıların eserleri incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: *Seramik, Kavramsal Sanat, Postmodernizm*

*Yrd. Doç., Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü

**Akdeniz Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Seramik ASD, Yüksek Lisans Programı

CERAMIC QUEST IN CONCEPTUAL ART

Enver GÜNER,
Gökçen METE***

Abstract

Conceptual art which is one of the most important movements of post modern art, stamped on 1960's years. The art movement defended that art will be realized with philosophy. The influence of this art movement influenced all disciplines. In this study, the relation between conceptual art and ceramic material is examined. Marcel Duchamp and Joeph Kosuth who are the leading figures of conceptual art and art works of artists who use ceramic materials in their conceptual studies have been examined.

Key Words: *Ceramic, Conceptual Art, Postmodernism*

*Asst Prof., Akdeniz University, Faculty of FineArts, Department of Ceramics

**Akdeniz University, Institute of FineArts, Department of Ceramic, Master Degree

“ Sanatın kendi dışında hiçbir amacı yoktur. Onun tek amacı, kendisidir. Güzel sanatı ancak deha yaratabilir.”
Immanuel KANT

Kavramsal Sanat birinci ve ikinci Dünya Savaşı arasında Avrupa’da ortaya çıkan sanatsal eğilimlerin,1960’larda Amerika’da yeniden keşfedilmesidir. 1960’lı yılların sonuna doğru, sanatın giderek “mala” dönüşmesine ve özellikle Minimalizm ile kendini gösteren dönemin Formalizmine karşı çifte bir tepkiden doğmuştur (Sanat Dünyamız, 1995: 80). Kavramsal Sanat terimi 1960’larda artık kendilerini alışlagelen sanat eseri olarak göstermeyen sanat eserleri için kullanılmıştır. Bu dönemde yaşanan üslup patlaması süresince ilk önce nouveauxrealites ve pop sayesinde sanat yapıtlarının farklı, belirli ve özel görünmek zorunda olmadığı giderek açıklık kazanıyordu. A .Donto ,A. Warhol’ un Brillo Kutusu ile marketteki Brillo kutuları arasındaki farkı hiçbir şeyin ,dışardan hiç kimsenin belirtmesi gerekmediğini bu konuya örnek gösterir. O’na göre artık sanatın anlamı örnekler olmadan öğretilmeyecekti. Çünkü Kavramsal Sanat bir şeyin görsel sanat yapıtı olması için elle tutulur bir görsel nesne olmasına bile gerek olmadığını göstermişti. Görünüş açısından her şey sanat yapıtı sayılabılırdi. Sanatı anlamak için düşünceye dönmek zorundasınız, yani felsefeye dönmeniz gerekir.

1960’lı yıllardan itibaren başta Amerika ve Avrupa olmak üzere tüm Batılılaşan ülkelerde etkinliğini sürdürerek yayılan Kavramsal Sanat, yaşanan ekonomik zorluklar, halkın işsizlik ve mali durumları, sanatın lüks ve gösterişliliğini yadsıyan bir döneme rastlaması bu akımın yayılmasında önemli bir rol oynamıştır (Tüysüz,2011:14).

Kavramsal Sanat , biçimciliği tamamen yadsımıştır. Yapıtın metni, görünüşünün tamamen önündedir. Görsel, temel bir öge değildir, çalışmayı tamamlayan ve gerekli bir öğedir .İzleyicinin Kavramsal Sanat’ı anlayabilmesi için geliştirdiği yeni çözümlerinin uygulaması sanatta yeni değildir. Bu girişim İzlenimcilik ile başlamış Kavramsal Sanat ile özdeşleşmiştir.

Kavramsal Sanat anıtsal heykeller ve kaideleri, kusursuz resimler ve gösterişli çerçeveleri ile sanat “nesnesini” hep yukarda tutmuş olan Ortaçağ’dan beri takıntı haline gelen bu sanat anlayışını yıkmak niyetindeydi. Kavramsal Sanat sanat nesnesini bir fetiş olmaktan kurtararak, herkes tarafından eşit algılanmasını sağlamakla yükümlüdür. Bu sebeple biçim ve

estetikğin yerini algı ve düşünce almaktadır. Üretilen yapıtın nasıl yapıldığıyla değil, neden yapıldığıyla ilgilenir. Bu soruyla yaşam ve sanat arasındaki kopukluğun giderildiğini iddia eder.

Biçim karşıtı sanatçılar sanatın işleyiş biçimini alternatif malzemelerle aktarmaya çalışırken kavramsal sanatçılar sanatı kuramlarla çözümlenmeye çalışmışlardır. Bu akımın ortaya çıkmasında Dada hareketi mihenk taşı olarak kabul edilmektedir. Çağdaşlarının soyut biçimci geleneğinin oluşturduğu "sanat için sanat" ilkesine karşı "düşünce için sanat" ilkesini ortaya koyan Dada hareketinin öncüsü M. Duchamp için sanat ; sanatçının hisleri, bunun yansımaları yada fırçasıyla yaptıklarından çok, buluşlarıdır. O'na göre kavram ve anlam biçimin önünde yer alır.

Duchamp sanat kavramını yaratılmış nesne düşüncesinden ayıran kişidir. Kavramsal Sanat dendiğinde akla ilk gelen kişi de kendisidir. Kavramsal Sanatın düşünsel temelleri Duchamp'ın hazır nene olgusuna , özellikle "çeşme" adlı eserine dayandırılabilir. Sanat nenesi ve gündelik nesnelere arasındaki farkı ortadan kaldırmaya yönelik deneysel bir sistem üretmiştir. Bicycle Wheel adlı çalışmasında ironik bir şekilde heykele özgü bir dil kullanmıştır. Çalışmasında kaide ve heykeli oluşturan nesne arasındaki astlık ve üstlük düzenine itiraz ettiği kadar . geleneksel heykelin ustaca yapılmış bir parodisidir. Bilinen en önemli eseri 1917 'de New York Bağımsız Sanatçılar Topluluğunun sergisine gönderdiği Fountain'dir. Duchamp'a göre onu sanat eseri kılan üzerine imza atması ve müze duvarına tutturarak işlevi dışında kullanmasıdır. Bu durumda bir pisuar sanat yapıtına dönüşebilir.

Resim 1: 1913 Duchamp , "Bisiklet Tekerleği"

Duchamp'ın eylemi, sanat olgusunu dönüştürmeye yönelik yeni bir önerme olarak 20.yy avangard ruhunun bir simgesi niteliğindedir. Bu açıdan bakıldığında 1960'lara damgasını vuran Kavramsal Sanatın ya da Neo-Avangard olarak nitelendirilen tüm ifade biçimlerinin, düşünsel kapsamını Duchamp'ın eyleminin çeşitli açılımları üzerinden okumak mümkündür (Antmen, 2010:194).

Kavramsal Sanat ,sanatın bir objeye ve bir mekanla sınırlanamayacağı fikrine dayanmaktadır. Malzeme ve mekan ne olursa olsun, bir fikir sunulmaktadır. Kavramsal sanat çalışmaları yaşadığımız sosyal çevrenin öğretilerinden sıyrılarak algıladığımız belirli kalıpları yıkan, yeniden düşünmemizi sağlayan ve her an her yerde karşılaşılabileceğimiz çalışmalardır. Kavramsal Sanatın bir zevk alma aracı değil tanıma , bilme eylemi olduğunu öne sürer. Bu nedenle de estetik anlayışından uzatır. Kavramsal Sanat düşünsel bir sanat üzerine düşünme eylemidir.

J.Kosuth'a göre estetik yargılar bir nesnenin işlevine ya da var olma nedenine her zaman yabancıdır. Kosuth "felsefeden sonra sanat" makalesinde estetiği sanattan ayırmış ve nesnelerin fiziksel niteliklerini biçimsel bağlamda çözümleme eğiliminde olan biçimcileri eleştirmiştir. Sanatla ilgili irdelemeler için nesne kullanılsa bile durumu saptamak için nesne gerekli değildir. Biçimci eleştiri sanatın anlatmak istediğini anlamamız için yardımcı olacak herhangi bir malzeme içermez. Yalnızca eski yapıtları anımsattığı için sanattır. Kosuth sanatçının görevinin ,sanatın kendisinin doğasını sorgulamak olduğunu iddia etmiştir.

Kosuth sanatın doğasını gerçekten sorgulayan ilk sanatçının M.Duchamp olduğunu söyler. Duchamp'ın hazır nesnesinden sonra sanatın odak noktası biçim olmaktan çıkmış, işleve dönmüştür. Sanat müzelerinde depolanan sanat yapıtlarının antikalardan farklı olmadığına inanır.

Sanatsal biçimleri, sanatın dili olarak kabul etmeyi sürdürürsek bir sanat yapıtının sanat üzerine açıklamalar olarak, sanatsal bağlamda ileri sürülmüş bir tür önerme olduğunu anlayacağız (Kosuth, 1972).

Geleneksel anlamda sanat tanımının Duchamp ile birlikte sona erdiğine inanan Kosuth'un sanatçının sanattan değil, "sanat kuramı" zemininden hareket etmesinin zorunluluğu yönündeki inancının bir yansımasıdır (Antmen,2010:196).

Kavramsal sanatın etkileri sanatın bir çok alanını etkilemiştir. Yansıdığı bu alanlarda boyanın, tuvalin, mermerin veya seramiğin bir malzeme olduğunu ancak anlatılan düşüncenin sanat olduğunu savunur. Seramiğin kavramsal sanat bağlamındaki yeri malzemesidir. Seramik binlerce yıldır hayatımızda olan geleneksel bir malzeme. İşlevsel ve dayanıklı olması sebebiyle her dönemde var olan seramik objeler endüstri devriminden sonra malzeme çeşitliliği ve fabrikaların kurulmasıyla bir gerileme yaşadı. Bu gerileme bir çok sanat hareketini doğurmuştur. Arts&Crafts, Bauhause seramik atölyeleri sanatsal ve tasarım yönü güçlü bir çok seramik obje üretmiştir. Leach okulunun öğrencileri soyut ve dışavurumcu eserleriyle "seramik sanatı'nın temellerini atmışlardır. Daha sonra gelen sanatçılar özellikle P. Voukos ,seramiğin sınırlarını zorlamış, gelenekselliğini sorgulamış ve bu sanatı farklı boyutlara taşımıştır. Avrupa' lı ressamların seramik üretmesiyle birlikte artık çamur herkes tarafından kabul görmeye başlamıştır.

Seramiğin Postmodern sürece dahil olması Funk Art ın etkisiyle olmuştur. "Tarih sahnesinde en eski dönemlerden beri rol oynayan seramik sanatının modern sanattan post moderne geçerken eklektik bir yapıya sahip olmasından dolayı, malzeme kullanımı, biçim, renk ve değer olarak oldukça yoğun ve özgün bir üslup kazanmıştır"(Saydan,2009). Ve bu sürecin içinde önemli bir yere sahip olan kavramsal sanat seramikte renk ve biçim anlayışının farklılık göstermesine sebep olmuştur.

"Klasik dönemlerden beri süregelen uyum kavramı ve modernist arılaşma, postmodernizm ile yerini uyumsuz uyum ya da ters uyuma bırakmıştır. Bazı sanatçıların yapıtlarında, hiç bir şeyin çıkarılamayacağı ya da eklenemeyeceği yetkin bütün yerine "zor bütün" ya da "parçalanmış bütün" olarak adlandırdıkları özelliklerle karşılaşırız. Yine postmodernistlerin yapıtlarında görülen giriftlik, kargaşa ve zenginlik gibi özelliklerin temelinde de yeni bir toplumsal gerçeklik yatmaktadır" (Saydan,2009).

Renk ögesi geniş bir skalada sanatçı tarafından bütün coşkusu ve şiddeti ile çoğu zaman bir simge olarak kullanılmıştır.

Peter Osborne Kavramsal Sanat'ı 6 başlık altında toplamıştır.

- Bilgi verme, Performans ve Dokümantasyon
- Süreç, sitem, seri
- Kelime ve işaret
- Temellük, Müdahale, Gündelik
- Politika ve ideoloji
- Kurumsal eleştiri

Kavramsal Sanat Seramik üzerinde uyandırmadığı yankıyı ileriki yıllarda ve çağdaşlarında uyandırmıştır. Tarihsel gelişimine bakacak olursak seramik kavramsal sanatla biraz geç tanışmış olabilir. Buna rağmen örnekler yok değildir. Nina Hole ve TomBarnett izleyicinin önünde seramik bir eser inşa etmiş bu eseri aynı yerde kurutup pişirmesi ve aynı yerde sergilemesi kavramsal bir performans sanatıdır. JimMelchert Amsterdam da “change: A performance, withdrying, slip “ adlı çalışmasında katılımcılar kafalarını sıvı çamura batırıp kurumalarını beklemiştir. Bu şekilde sanatçı insan vücudunun bir kaba dönüştüğünü anlatmıştır.

Mineo Mizuna, çakıl taşı formunun üzerine deliler açmış, bu deliklere yosun tohumları ekmiş ve galeride kurulan sulama sistemiyle yosunları yetiştirmiştir. Yetişen yosunlar formun üzerini organik bir sırla kaplamıştır. Sergilenen mekanda izleyici de yapıt da aynı sürece dahil edilmiştir.

Seramik eserlerde dilbilimsel temelli kavramlar içerik tarafından, formun görselliğinin inkar edildiği görülür. Karen Ryan günlük kullanım için üretilmiş seramik objelerin üzerine kelimelerle anlam yükleyerek objenin bir tabak olduğunu unutturur. İzleyiciye üzerindeki kelimenin anlamını sorgulatar.

2009 yılında İngiltere Bienalinde Neil Brownsword, Alexandra Engelfriet, TorbjørnKvasbø, ve Pekka Paikkari yapmış oldukları “Marl Hole” adlı projede ise sanatçılar kilin geleneksel şekillendirilme yöntemlerini reddetmişler ve çok ilkel yöntemleri kullanarak yeni bir yaklaşım ortaya koymuşlardır. Dört farklı sanatçının kendine seçtiği alanlarda yapmış oldukları peyzaj çalışmasında Pekka Paikkari, “claywords” olarak adlandırdığı düzenlemesinde seramik sürecine ait kelimeleri “Bagwall, Bisque Fire, Body, Bone Dry”

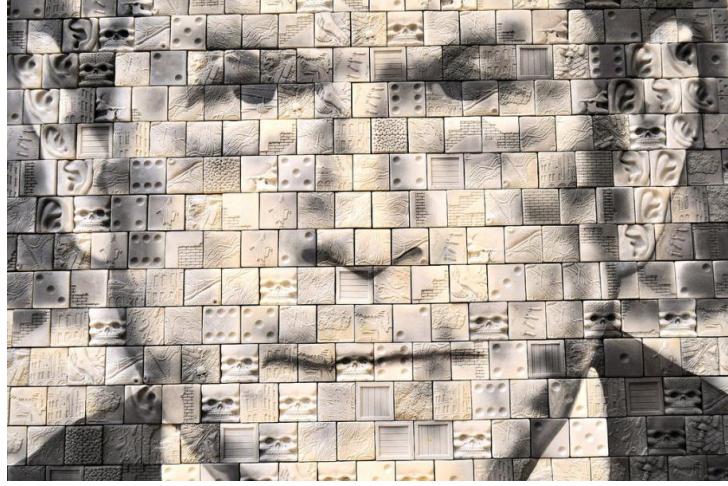
yarım bir şekilde sıvı çamurla yüzeye yazarak seramiğin alışılmış fiziksel yapısını sorgulamıştır (Şölenay,Özer,2013:39).

AiWeiwei günlük yaşamın yapılarını sanat eserlerine dönüştürür. Sanatçı "Field" adlı çalışmasında geleneksel Çin porseleni kullanır. "Sun flower Seeds" çalışması da Çin'de gerçek boyutlarda ve elde şekillendirilmiş 100 milyon ay çekirdeği kullanmıştır. İzleyiciyi "made in chine" fenomeni ile yüz yüze bırakarak günümüzün ekonomik ve kültürel değişimini sorgular.

Resim 2: Ai Weiwei ,”Field (Saha)”

Richard Notkin "All National Have Their Moment of Foolishness" adlı çalışmasında seramik karolar üzerinde eleştirdiği polititaları, bombalanmış yaşam alanlarını ve simgeselleşmiş devlet adamlarının rölyeplerini yapmıştır. Bu küçük karolar bir araya geldiğindeyse Amerika'nın 41.başkanı George W.Bush 'un portresi oluşuyordu. Sistem ve bu sistem içerisinde bireyin yerini eleştiren çalışmalarıyla izleyicileri sarsmıştır.

Resim 3: Richard Notkin , “All National Have Their Moment of Foolishness”

Jessica Hutchins Seramik Sanatındaki geleneksel estetik anlayışını sert şekilde eleştirir. Sanatçı estetik anlayışından uzak, asimetrik, düzgün sırlanmamış formlarla karşımıza çıkar. Yapıtlarını eleştirdiği galerilerde sergileyerek işlerindeki ironiyi açıkça ortaya koyar.

Resim 4: Burçak Bingöl ,”Cruise (Seyir)”

Bingöl, toplu hafıza, kimlik sorunsalı ve “arada olma” halini, biçimci olduğu kadar sezgisel; kavramsal olduğu kadar dekoratif unsurlarla irdeliyor. Doğu ekseninden yönelen bir bakışla, geleneksel sanatlardan eklemlediği motif, bezeme ve malzemelerle yeni olasılıklar üzerine düşünüyor; tekrar etme pratiğiyle oluşturduğu örüntüsel (pattern) desenler kurguluyor. Bingöl, Osmanlı ve İslam geleneğinin etkisindeki süslemeleri, bağlamından koparıp kopyalayarak, iz sürüyor, yeniden üretiyor ve yaratıcı sürece yoğunlaşarak yeni bir geleneğin oluşmasına olanak veriyor. (URL 1)

Büyük bir hızla dünyanın dört bir yanında yankılanan Kavramsal Sanat, 1960 sonrası ortaya çıkan tüm akımlara yol göstermiştir. Sanatın tanımını ve işlevini değiştirme yönünde yeni önermeler

getiren, ustalık/yetenek yerine fikir ve yaratıcılığı savunan Kavramsal Sanat, çeşitli şekillerde bu güne kadar ulaşmıştır. Günümüz sanat dünyasında resim ve heykelde olduğu gibi geleneksel türlerin de kavramsallaşmasına ön ayak olmuştur. Seramik de bu geleneksel türlerden biri olarak kavramsallaşma sürecine girmiştir

Kavramsal Sanat bağlamında Seramik sadece bir nesnedir. Yukarıda bahsettiğimiz sanatçıların çalışmalarında estetik veya malzemeyi öne çıkartan bir eser göremeyiz. Çünkü seramiğin malzeme olarak bir anlamı yoktur. Kavramsal sanatçılar da seramiği gerekli bir yan malzeme olarak kullanırlar. Seramik fikir ile izleyici arasındaki aracıdır. Kavramsal Sanatçıların seramik eserler ürettikleri gibi sadece seramik çalışan Sanatçılarda kavramsal ürünler ortaya koymuşlardır. Türkiye sanat ortamında Kavramsal sanat açısından seramik malzemeyle üretilmiş ciddi bir yaklaşım yoktur. Bunun nedeni malzemenin dekoratif yanı ya da ticari piyasaya uygunluğu olabilir. Seramik sanatçılarından Güngör Güner, İlgi Adalan ve Şeyma Nalça kavramsal sanata yaklaşma çabaları bulunmuş bazı sanatçılardır.

Postmodernizm ile sanatın kuralsal yapısından kurtulması, sanatçılar için özgür alanlar açmıştır. Günümüzde çağdaş seramik sanatçıları eserlerini geleneksel ve tarihi unsurları özgün yorumlarıyla harmanlayarak, standart ve gelenekçi veya estetik kaygılar gütmekten sunmaktadırlar. Bu çalışmalarda seramiğin farklı malzemelerle bütünleşerek (mix-media), sanat izleyicisine sunulması seramik sanatını heykelsi bir boyuta taşımıştır. Böylelikle seramik sanatı etkisi altında kaldığı geleneksel stillerden kurtulmuştur. Postmodern seramik sanatçıları bütün bu yeniliklerle güncel ve sanatsal bir dil yakalamış ve seramik sanatını evrensel boyuta taşımışlardır. Kavramsal Sanat'ın sunmuş olduğu gerek düşünsel gerekse biçimsel önerilerle, gündelik yaşantımızda kullandığımız nesnelere fetişleştirip sembolik bir dil haline getiren seramik sanatçıları, eserleriyle yeni bir boyut açarak seramik sanatında kavramsal sanatın önünü açmışlardır (Şölenay,Özer,2013:39).

KAYNAKLAR

- ANTMEN, A. (2014), 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar, Sel Yayıncılık, İstanbul
- ATAKAN, N. (2008), Sanatta Alternatif Arayışlar, Karakalem Kitabevi Basım Yayın, İzmir
- DANTO, A. (2014), Sanatın Sonundan Sonra, Ayrıntı Yayınları, İstanbul
- KOSUTH, J. (1980), Felsefenin Sonu Sanatın Başı, Sanat Olarak Betik, www.sanattanimitoplulugu.org , [erişim tarihi 05.10.2016]
- OSBORNE, P. (2002), Conceptual Art, Phaidon Press Limited, London
- SAYDAN, Y. (2009), Postmodernizmin Seramik Sanatına Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale
- SÜRMEİ, K. (2012), Dada Hareketinden Kavramsal Sanata, İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, Malatya
- ŞÖLENAY, E. , Özer, G. , Peter Osborne'nin Kavramsal Sanat Açılımı Doğrultusunda Çağdaş Seramik Sanatında Kavramsal Çalışmaların İncelenmesi, Sanat Tasarım Dergisi
- ULUDAĞ, K. (1998), Seramik Sanatının Kimlik Sorunu, Türkiye'de Sanat Dergisi, Sayı: 5
- URL 1, <http://www.bugunbuguce.com/git-gor/burc-ak-bingo-l-araba-sevdasi> [erişim tarihi: 05.11.2016]